

רעיונות מקוריים לדרשות שבועיות לשלוחים

יצא לאור בתאריך:
יג' אייר תשע"א

פרשה:
פרשת בחוקותי

כותרת:
מה המשמעות של "לחיות כיהודי"?

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד

פרשת בחוקותי

מה המשמעות של "לחיות כיהודי"?

לפני כמה שנים התקיים בארצות הברית סימפוזיון מיוחד שבו דנו בעתיד העם היהודי למאה השנים הבאות. נכחו בערב הזה אנשים מפורסמים והוגי דעות גדולים, היו שם הרב עדין שטיינזלץ, הסופר א.ב. יהושע, טד קופעל מנייט ליין, ועוד ועוד.

מיד בפתיחת הדיון אמר הסופר הישראלי א.ב. יהושע שמבחינתו המשמעות של "לחיות כיהודי" היא לגור בישראל, בעיניו אין כל משמעות ליהדות אמריקה. בעיניי - כך הוא אמר - להיות יהודי זה העור והבשר שלי, ואילו יהדותו של יהודי אמריקני דומה לחליפה שאותה מחליפים בכל יום ואינה חלק מן האדם עצמו. הוא לעג לאנשים שהולכים לבית הכנסת וקוראים את הטקסט ואת החומש. להיות יהודי - כך הוא קבע - פירושו שכל דקה מהחיים שלך וכל החלטה קשורים ליהודים, והדבר הזה מתאפשר אך ורק בישראל.

אילו הייתי נוכח שם, הייתי מפנה שאלה למר יהושע הנכבד: אם "לחיות כיהודי" פירושו להתגורר בישראל - הרי ישנם בישראל דרוזים רבים שמשרתים בצבא, נהרגים על הגנת המדינה, משלמים מיסים ונושאים בנטל כמו כל אזרחי המדינה. האם גם הם "חיים כיהודים"?

אני מצטער, אבל לחיות בישראל בלבד עדיין רחוק מאוד מלחיות כיהודי. ניתן להתגורר בישראל ולהיות "גוי דובר עברית".

הסוגיא הזאת של מהי המשמעות "לחיות כיהודי" היא לא סוגיא חדשה שנוצרה לאחרונה. כולם נולדים כיהודים, השאלה היא כיצד אנחנו חיים כיהודים. השאלה הזאת נשאלה כבר לפני שנים רבות.

הגמרא אומרת שדוד המלך רצה להגדיר את המשמעות של לחיות כיהודי. הוא כמובן היה יכול לבוא כמו רב אדוק ולקבוע ש"לחיות כיהודי" משמעותו לקיים את כל 613 מצוות התורה. אבל הוא לא קבע כך, אלא ניסה להגדיר באמצעות אלו מצוות שהאדם מקיים - חיינו נעשים "חיים יהודיים". הגמרא בסוף מסכת מכות (כד, א) אומרת "בא דוד והעמידן על אחת-עשרה", דוד המלך קבע כי מי שמקיים את 11 המצוות הללו - זה נקרא שהוא חי חיים יהודיים.

אחד המצוות הללו הוא "הולך תמים" - יהודי שהוא בדוגמת אברהם אבינו ששמע תמיד בקול הקב"ה ולא שאל שאלות. מצווה נוספת "פועל צדק" - פועל אמיתי שנאמן בלב ונפש למעביד שלו ולא מבזבז דקה אחת. הגמרא נוקטת בדוגמא של אבא חלקיהו (נכדו של חוני המעגל וצדיק בזכות עצמו) שבשעת עבודתו בשדה לא היה מחזיר שלום אפילו לחכמים שהיו דורשים בשלומו כדי לא לבזבז אפילו רגע אחד מהזמן ששייך למעבידו.

המצווה השלישית היא "דובר אמת בלבבו". כדי להמחיש את הדברים, הגמרא מביאה את הדוגמא הבאה: תוך כדי שרב ספרא קרא קריאת שמע נכנס קונה לחנותו לרכוש מצרך מסוים. הקונה נקב במחיר שרב ספרא אמנם הסכים לו, אבל הוא לא ענה לו שכן אסור היה לו להפסיק באמצע קריאת שמע. הקונה חשב לתומו שרב ספרא אינו עונה משום שאינו מסכים למחיר הנקוב, והעלה את הסכום. כשרב ספרא סיים את קריאת שמע הוא סירב לקבל את הצעת המחיר הגבוהה, משום שכבר הסכים בדעתו למכור זאת בפחות כסף - זה נקרא "דובר אמת בלבבו".

הנביאים הבינו שאי אפשר לגרום לאדם לעבור שינוי מהותי וקיצוני מן הקצה אל הקצה, אלא חייבים להתחיל בנקודה מסויימת שתתפתח ותתפשט לאט לאט. גם רופא מורה לאדם לשנות את אורחות חייו ואוסר עליו לאכול ולשתות דברים מסויימים, אבל אם הוא אדם חכם הוא יפנה לרופא ויאמר לו שזה לא ריאלי בעליל לשנות בבת אחת את כל אורח חייו, ולכן מוטב לתת לו שני דברים שעליהם הוא יקפיד באדיקות ואיתם הוא יתחיל.

וכך הגמרא ממשיכה למנות ולפרט את שאר המצוות שדוד המלך קבע: לא לשקר, לא להזיק לזולת, לכבד תלמידי חכמים, לא ליטול ריבית אפילו מגוי, ובסך הכל מדובר, כאמור, באחת-עשרה מצוות שהמקיים אותן הופך את חייו ליהודיים יותר.

הגמרא ממשיכה ומספרת, שאחרי דורות רבים בא ישעיהו הנביא וקבע שכדי לחיות כיהודי מספיקות שש מצוות, ומהם: לתת צדקה, להיות נחמד לחבר, לא להנות מביזנס ששייך לחבר שלך, צניעות, ועוד.

אחרי כמה דורות, בא מיכה והוא הגדיר זאת בשלוש דברים: "עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך". כלומר, גם הוא מדבר על מידות שבין אדם לחברו.

עד שהגמרא מסיימת ואומרת: "בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה".

כשמתבוננים בדרישות של כל הנביאים מבני ישראל במרוצת השנים מגלים דבר מוזר ומפליא. הנביאים מדברים רק על מצוות שבין אדם לחברו, כגון להיות דובר אמת ולהעניק צדקה וכיו"ב, אבל הם לא מדברים על הנחת תפילין, לשמור שבת, לאכול כשר וכיו"ב. לכאורה זה דבר שאינו מובן כלל: וכי לשמור על כל המצוות הללו זה לא נקרא "לחיות כיהודי"? רק לתת צדקה זו מידה יהודית מובהקת? סדר פסח נחשב פחות יהודי מהאיסור לומר דבר שקר?

אלא שצריך להבין דבר אחד: כשעם ישראל חי בארצו קיום המצוות הללו שבין אדם למקום היה דבר מובן מאליו. כולם הניחו תפילין, כולם אכלו כשר וכל העם שמר את השבת - על כל המצוות הללו לא היה צורך בכלל לעורר ולדבר. הבעיה באותה עת היה בעיה מוראלית, אנשים לא היו ישרים, הם לא עשו עסקים ביושר, הם רימו ועיגלו פינות, לא ריחמו על העניים, השופטים נטלו שוחד וכו'. לפיכך במשך כל הדורות שעם ישראל חי בארצו אנו מוצאים שהנביאים היו צריכים לעורר ולהוכיח את ישראל על דברים שבין אדם לחברו (חוץ מעבודה זרה שהיא היסוד לירידה המוראלית בכללותה, כי כשאינן אלוקים אזי איש הישר בעיניו יעשה).

לפיכך דוד המלך, והנביא ישעיהו ומיכה ניסו להגדיר לעם ישראל מה הפירוש "לחיות כיהודי", והם הדגישו דווקא את המצוות שבין אדם לחברו, שכן שם היתה נקודת החולשה של עם ישראל במשך כל התקופה שהוא ישב בארצו.

אבל בשעה שבני ישראל ירדו לגלות, נתהפכו היוצרות: עם ישראל נהיה העם המוסרי והערכי ביותר בעולם והם אכן "אור לגויים", וכפי שרואים בפועל מאז ועד היום יהודים הם האנשים הרגישים ביותר לסבלם של העניים והמסכנים.

אולם אז החלה בעיה אחרת. כשעם ישראל ישב בארצו לא היתה בעיה של Rituals כולם הניחו תפילין, אכלו כשר ושמרו שבת. אבל כשהעם גלה מארצו החלה התרופפות במצוות שבין אדם למקום, כפי שאנו מוצאים בסיפור של המגילה שהם השתתפו בסעודתו של אחשוורוש שזוהי התחלה של תהליך התבוללות שמתחילה ברגע שיש התרופפות בקיום אותן מצוות שמגדירות אותך כיהודי. כלומר, בזמן הגלות היהודים חזקים יותר בתיקון העולם ע"י מצוות שמדמות אותם לעמים אחרים, כמו עזרה לחולים ולאומללים וכיו"ב. אבל בד בבד חלה חלישות כללית ב-Rituals, בפרט במאתיים שנה האחרונות, ובפרט אחרי השואה האיומה.

ושוב חוזרת השאלה למקומה: מה הפירוש כיום "לחיות כיהודי"?

בא הרבי וממשיך בדרכם של הנביאים. כשם שהם הצביעו על כמה מצוות והגדירו אותם כמצוות "יהודיות" מובהקות, בא הרבי והגדיר כמה מצוות שהן הקריטיות והגורליות ביותר לקיומו של העם היהודי בדורנו.

הרבי ביקש שהגברים יניחו תפילין, נשים ידליקו נרות שבת, שכולם יקנו בשר כשר, שבבית יהיו בדרך קבע ספרי קודש זמינים, ולהעניק חינוך יהודי כשר לילדים, להשתתף בשיעורי תורה. כל אלו הם מצוות שמעניקות לך את האפשרות "לחיות כיהודי".

אפשר להתגורר בישראל ולא ללכת לבית הכנסת בכלל ולא לאכול כשר, זה כמובן לא נקרא "לחיות כיהודי". לאמיתו של דבר, אין זה משנה היכן הוא מקום מגוריך, הדבר הכי משמעותי בדורנו הוא האם אתה מקיים את אותן מצוות שמחדדות את ההגדרה שלך כיהודי ומדגישות את ההבדל בינך לבין הגוי.

וכל זה קשור במישרין לפרשת השבוע שלנו, פרשת בחוקותי. "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמורו" - אז יחולו עליכם כל הברכות. לא נכתב שם "אם תגור בארץ" אלא דווקא אם נקיים את אותם חוקים שמבדילים אותנו כיהודים מהגויים.

וכפי שרש"י בפרשת אחרי מבאר מה זה חוקים. על הפסוק "ואת חוקותי תשמורו" הוא כותב: "דברים שהם גזירת המלך שיצר הרע משיב עליהם למה לנו לשומרו, ואומות העולם משיבין עליהן כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת מי חטאת". מה הפירוש לחיות כיהודי? לחיות בצורה אחרת מהשכן הגוי שלך.

לגור בארץ ישראל ולחיות בה כפי שהסיני מתגורר בסין וכפי שהבריטי מתגורר בבריטניה זה עדיין לא נקרא "לחיות כיהודי". על יהודי מוטל לחיות באורח חיים שונה מכל סביבתו, ככל שהוא שונה יותר - כך הוא 'יהודי' יותר.

פרוייקט בחסות "משרד השלוחים"

הדברים על אחריות הכותב בלבד